

k regeneraci a odpočinku, čímž mnohdy i nepřímou podporují kariérní růst svých mužů. Odlišná situace se týká žen pracujících na vysokých postech, kdy tato skupina žen nezřídka vstupuje do dvoukariérových partnerství. Tyto ženy mnohdy z domácích povinností vyvázány nejsou, i když jim jejich partneři pomáhají daleko více, než je tomu v případě mužů vykonávajících náročná zaměstnání. Rozdíl mezi časově náročným zaměstnáním muže a ženy tkví tedy v tom, že daleko častěji jsou to muži, kteří mají více volného času sami pro sebe, protože nemají povinnosti v soukromé sféře, jež jsou delegovány na jejich partnerky. Genderový dopad časově náročných zaměstnání leží tedy v kvalitě volného času. Zajisté je rozdíl v tom, zda svůj volný čas jedinec stráví vykonáváním domácích prací, nebo například posezením s přáteli.

Třetím a zároveň posledním tématem, který se úzce týká genderové problematiky a je provázán s předcházejícími dvěma tématy, je rodičovství, zejména jeho vzdělanostní aspekt. Výzkum uvádí, že stupeň vzdělání nehraje nijak důležitou roli v reprodukčních preferencích

mužů, ale u žen se objevuje vztah nepřímé úměrnosti – čím vyšší stupeň vzdělání, tím pravděpodobněji menší počet dětí, respektive stav bezdětnosti. Tím, že se v povědomí české společnosti stále pracuje s „instinktivním“ poutem mezi matkou a dítětem a stále převládá konzervativní diskurs mateřství, je to zejména žena, která vlivem rodičovství odchází z trhu práce do domácnosti. A protože jsou to nejčastěji vysokoškolsky vzdělané ženy, které odchodem z veřejné sféry ztrácejí ze svého lidského kapitálu nejvíce, proto plánují menší počet dětí, pokud vůbec nějaké plánují.

Součástí studie *Souvislosti proměn pracovního trhu a soukromého, rodinného a partnerského života* je také návrh opatření a doporučení pro sociální politiku, rozdělený tematicky do dvou subkapitol, v němž autorky aplikují své výsledky na českou sociální politiku a vytvářejí doporučení v oblasti rodinné politiky a politiky trhu práce. Jejich záměrem je ukázat na skutečnost, že česká sociální politika je hluboce genderovaná a že přispívá k vytváření genderových nerovností, místo toho, aby je minimalizovala.

ROZVOD Z TĚ LEPŠÍ STRÁNKY / MARTA VOHLÍDALOVÁ

HETERINGTON, E. M., KELLY, J. 2003. *FOR BETTER OR FOR WORSE.*

DIVORCE RECONSIDERED. NEW YORK: NORTON.

Kniha *For Better or for Worse* emeritní profesorky psychologie na Univerzitě ve Virginii E. M. Heterington a publicisty Johna Kellyho se velmi komplexně věnuje problematice rozvodů a jejich dopadům na životy bývalých partnerů a jejich dětí. Sami autoři deklarují, že jejich kniha je zaměřena na „život a zkušenosti následující po rozpadu nukleární rodiny“ (s. 4), tj. na způsoby, jimiž se dospělí a jejich děti vyrovnávají s rozvodem, na fungování monoparentálních rodin, rozdělení péče o děti po rozvodu a problémy znovu složených rodin s nevlastními dětmi.

Kniha nabízí z několika hledisek unikátní pohled na rozvody. Za prvé, jedná se o studii, která je založena na rozsáhlém longitudinálním výzkumu *Virginia Longitudinal Study* (VLS), který začal v roce 1972. V průběhu téměř 30 let výzkum sledoval osudy přibližně 1400 rodin. Hlavní metodou použitou v tomto výzkumu byly opakované hloubkové rozhovory prováděné s muži, ženami i jejich dětmi, které umožnily sledovat osudy rozvedených rodin v několika generacích. Aby bylo umožněno srovnání s populací nerozve-

muži a ženami na základě biologizujících argumentů, které se i u nás objevily v souvislosti s kritikou českého překladu knihy Druhé pohlaví Simone de Beauvoir.

Program kursu byl velmi bohatý a pro všechny zúčastněné jistě náročný v tom nejlepší smyslu. Hutné přednášky střídaly konstruktivní diskuse. K vynikajícímu zážitku přispěla i organizace celého kursu, výborné zázemí a dobré jídlo – často podceňované elementy, na nichž však mnohdy záleží schopnost udržet otevřenou mysl v průběhu celého kursu.

dených manželství, do výzkumu byla zahrnuta i kontrolní skupina nerozvedených rodin.

Za druhé, tato metodologie umožnila nahlížet na rozvod jako na součást určitého sledu okolností a událostí v dlouhodobé časové perspektivě a ne pouze jako na izolovanou událost (s. 4). A za třetí, zatímco mnoho autorů věnujících se této problematice vyzdvihuje negativní aspekty rozvodu, autoři Heterington a Kelly upozorňují i na pozitivní stránky rozvodu. Podle nich totiž nelze opominout, že vedle negativních změn umožnil rozvod mnoha ženám a jejich dětem uniknout před domácím násilím a u mnohých byl příčinou osobního růstu a změny životního stylu k lepšímu (s. 5).

Kniha je strukturovaná do několika částí: první a nejrozsáhlejší část je zaměřena na zkušenosti s rozvodem partnerů a jejich dětí během prvních šesti let po rozvodu, druhá část se věnuje znovu složeným rodinám (v časovém období 11 let po rozvodu), poslední, třetí část, sleduje osudy dětí z rozvedených rodin a je zaměřena na období 20 let po rozvodu.

V první části knihy, věnující se situaci šesti let po rozvodu, se autoři soustřeďují na příčiny rozvodů tak, jak o nich vypovídali rozvedení muži a ženy, na výzvy a rizika spojená s rozvodem a na rodičovství po rozvodu. Velký důraz je přitom kladen na genderové rozdíly. Autoři uvádějí, že neexistuje pouze jedno manželství a jeden rozvod, ale *jeho* a *její* manželství a *jeho* a *její* rozvod (s. 23). Ženy a muži přikládají emocím, komunikaci, sexu a věrnosti, práci a penězům odlišnou váhu, což s sebou nese i odlišné vnímání toho, co ještě je a co už není akceptovatelné v manželství (s. 23). Mají odlišné životní zkušenosti, procházejí různou socializací a různými způsoby se vypořádávají s danou životní situací, což se projevuje například v tom, že odlišně konstruují příčiny svého rozvodu. Zatímco ženy nejčastěji uváděly jako hlavní důvod rozvodu nedostatek komunikace, lásky a sdílených zájmů a byly naopak ochotny tolerovat nevěru a mnohdy i násilí, muži nejčastěji uváděli jako důvod ob-

viňování ze strany manželky a daleko hůře než ženy také snášeli nevěru svých partnerek. Interpretace toho, proč došlo k rozvodu a jakou roli v něm hráli oba partneři, je oběma partnery odlišně konstruována a v průběhu let se mění (s. 84).

Z výsledků výzkumu a také ze skutečnosti, že ženy častěji iniciují rozvod (a častěji také žádost o rozvod podávají – v ČR jsou navrhovatelkami rozvodu ve 2/3 případech žen¹), vyplývá, že muži jsou více než ženy tolerantní k životu ve špatném manželství. Pokud muži zůstávali v nespokojených manželstvích, důvodem byla často obava ze ztráty kontaktu s vlastními dětmi. Pokud ženy zůstávaly v těchto manželstvích, často to bylo z finančních důvodů (s. 23).

Stejně tak jako se z genderového hlediska liší příčiny rozvodů, odlišují se i rizika, jimž jsou muži a ženy vystaveni v souvislosti s rozvodem. Zatímco muži rozvodem nezřídka přicházejí o každodenní kontakt se svými dětmi, ženy po rozvodu často strádají finančně. Podle autorů jsou příčinou tohoto stavu obvykle samotní otcové, kteří neplní finanční závazky vůči svým dětem. Podle tohoto výzkumu 25 % rozvedených otců neposkytovalo svým dětem žádné finance, 50 % platilo výživné jen nepravidelně a pouze čtvrtina jich plnila finanční závazky vůči svým dětem pravidelně a v takové výši, v jaké je vyměřil soud (s. 48).

Výrazné genderové rozdíly jsou patrné i v odlišných životních dráhách po rozvodu. Během prvních šesti let po rozvodu uzavřelo nový svazek celých 75 % mužů, ale jen 50 % žen. Zatímco rozvedené ženy bez partnera představovaly spíše „vítěze“ rozvodu, rozvedení muži bez partnerky patřili spíše k „poraženým“. Mnoho z rozvedených žen se šest let po rozvodu cítilo spokojeně a většina z nich se domnívala, že rozvod byl dobrým rozhodnutím, přičemž jako pozitivní stránky rozvodu zdůrazňovaly zejména osobní růst, uspokojení z práce a sebepoznání. Rozvedení muži se také cítili vcelku spokojeni, ovšem jako pozitivní aspekt rozvodu zdůrazňovali paradoxně možnost znovu se oženit (s. 96–97).

Centrum globálních studií, společné pracoviště Filosofického ústavu Akademie věd ČR a Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze,

Vás zve na konferenci **Kulturní aspekty globalizace: Interkulturní a transkulturní dialog.**

Středa a čtvrtek 19. a 20. listopadu 2008 | Hlavní budova Akademie věd ČR, Národní 3, Praha 1

Konference se zaměří na studium jevů a témat, které se otevírají a profilují při zkoumání vztahů mezi kulturou a globalizací. Tyto jevy a témata mohou být analyzovány spíše interdisciplinárně a transdisciplinárně než v rámci úzce vymezených disciplín. Otevřené pole disciplinární spolupráce mohou zaplnit obory jako například filosofie, sociologie, kulturní studia či genderová studia. Různé aspekty studia globalizace mohou být příležitostí k vzájemnému přiblížení a překračování dosavadních oborových hranic.

Přehled navržených otázek, témat a tematických okruhů:

- Spor a dialog kultur a civilizací. Kulturně definovaná pojetí lidských práv.
- Globální multikulturalismus. Kulturní hybridita. Flexibilní identity.
- Transnacionální kulturní průmysl. Mediální konstrukce společnosti.
- Náboženství a role veřejné sféry v moderní společnosti.

Přihlášky příspěvků můžete zasílat na adresu: Centrum globálních studií, Jilská 1, 110 00 Praha 1 | e-mail: cgs@flu.cas.cz

Podle autorů se během prvních dvou let po rozvodu většina mužů a žen s novou situací vyrovná a nastoupí novou konstruktivní životní dráhu (s. 108).

Rozvod představuje značně zátěžovou situaci také pro děti, kterým mnohdy od základu změní život. To, jakým způsobem se s rozvodem dítě vyrovná, však do značné míry záleží na chování pečujícího rodiče. Právě ten, a většinou jde o matku, působí jako hlavní prostředek obrany dítěte před rozvodovým stresem (s. 126). Navzdory obecně sdíleným představám o jednoznačně škodlivém vlivu rozvodu na rozvoj dítěte však autoři zjistili zajímavou skutečnost. Velká většina dětí z rozvedených rodin si šest let po rozvodu vedla srovnatelně se svými vrstevníky z nerozvedených rodin (s. 149).

Ve druhé části knihy, sledující rozvedené partnery a jejich děti 11 let po rozvodu, se autoři věnují znovu složeným² (tj. „postnukleárním“) rodinám a jejich problémům. Přibližně 60 % ze sledovaných opakovaných manželství totiž skončilo neúspěchem. Tyto neúspěchy souvisí s tím, že rozvod je lidmi, kteří touto zkušeností někdy v minulosti prošli, považován za vhodné a akceptovatelné řešení nespokojenosti v manželství. Vedle toho je příčinou také odlišná dynamika těchto rodin ve srovnání s klasickými nukleárními rodinami. Představu, že tyto postnukleární rodiny mohou fungovat jako rodiny nukleární, považují autoři za mýtus. Velmi úzké vazby mezi dětmi a nevlastními rodiči ani demonstrace vzájemné lásky a citů v nich nebývají příliš obvyklé a celkově je pro tyto rodiny charakteristická nedostatečná rodinná koheze (s. 172–174). Jako nejvíce nestabilní se přitom ukazují znovu složené rodiny s dětmi. Míra rozvodovosti opakovaných manželství s nevlastními dětmi je totiž o 50 % vyšší, než je míra rozvodovosti opakovaných manželství bez dětí. Komplikované vztahy mezi dětmi a jejich nevlastními rodiči tedy značně podřívají manželskou stabilitu (s. 178).

Poslední část knihy se zaměřuje na život dětí z rozvedených rodin 20 let po rozvodu, přičemž právě závěry této čas-

ti představují poměrně optimistický pohled na osudy současných západních společností, pro které je charakteristická vysoká míra rozvodovosti. Navzdory očekáváním ze 70. let, kdy se předpokládalo, že generace dětí z rozvedených rodin nebude schopna zakládat stabilní rodiny a že ve společnosti zavládne chaos, se ukázalo, že 80 % dětí z rozvedených rodin se umí přizpůsobit novým životním podmínkám a fungovat v pracovním i rodinném životě obdobně jako lidé, kteří touto zkušeností neprošli. Lze dokonce říct, že ti, kteří se z prostředí konfliktního manželství v důsledku rozvodu přesunuli do harmonického prostředí v péči schopného rodiče, rozvodem jednoznačně získali. Toto pozitivní skóre je z velké části úspěchem právě matek, které tuto složitou situaci zvládly a překonaly mnohé nesnáze s rozvodem spojené (s. 229).

Knihy *For Better or for Worse* nabízí jedinečný a genderově senzitivní pohled na jeden z fenoménů typických pro dnešní dobu. Komplexní pojednání o rozvodech a jejich příčinách a dopadech na životy dětí i bývalých partnerů je založeno na pozoruhodném longitudinálním výzkumu, který sledoval rozsáhlý vzorek členů několika generací po téměř 30 let. Přestože je tato studie založená na datech z USA, lze předpokládat, že mnohá ze zjištění jsou užitečná i pro pochopení této problematiky v českém kontextu. Vzhledem k tomu, že ČR patří k zemím s nejvyšší úrovní rozvodovosti v Evropě, jde o knihu vysoce aktuální.

Poznámky

1 Údaj za rok 2004, zdroj: ČSÚ.

2 Autoři používají následující terminologii: pro rodiny znovu složené (tj. rodiny vytvořené opakovanými sňatky rozvedených lidí) používají výraz „postnukleární“ rodiny, pro klasické rodiny formované mužem, ženou a jejich biologickými dětmi používají výraz „nukleární“ rodiny.

Oddělení Gender & sociologie Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i.

Vás zve na **přednášku prof. François de Singly**

23. září 2008 ve 14 hodin | Refektář Emauzského kláštera (Vyšehradská 49, Praha 2).

François de Singly je francouzský sociolog, který působí na Université Paris V – René Descartes, kde vede výzkumné centrum *Centre des recherches sur le lien social* (Centrum pro výzkum sociálních pout). Zaměřuje se zejména na sociologii rodiny a soukromého života a rozvíjí vlastní pojetí teorie individualizace společnosti. Je mimo jiné autorem knih *Fortune et infortune de la femme mariée* (1987), *Le Soi, le couple et la famille* (1996), *Les uns avec les autres* (2003) či *Les adonassants* (2006).

Do češtiny byla přeložena jeho kniha *Sociologie současné rodiny* z roku 1993.

Ve své pražské přednášce se profesor de Singly zaměří na vliv procesu individualizace společnosti na proměny intimních vztahů v návaznosti na současné podoby práce a pracovního trhu. Název přednášky bude upřesněn na internetových stránkách www.genderonline.cz. Přednáška spolu s následnou diskusí bude simultánně tlumočena do češtiny.